

El Kazovszkij kiállítás a Galériában

[Spira Veronika „Miniesszék VII.” című gyűjteményéből, www.spiraveronika.hu, 2016.]

A túlélő árnyéka – Az El Kazovszkij-élet/mű

2015. november 6. - 2016. február 14.

Kurátorok: Jerger Krisztina, Rényi András, Százados László

Ezerötszáz négyzetméteren csaknem négyszáz mű, festmény, grafika, installációk, objektok, színpadi kellékek és személyes tárgyak láthatók a tárlaton. A kiállítás 19 sorszámozott és megcímzett tartalmi egységre tagolódik, amelyről a Rényi András által jegyzett tárlatvezetőből tájékozódhatunk. A 3-as számú a „*Vetett árnyékok*” címet kapta, amely egyúttal a kiállítás címét is értelmezi. Az „*árnyék*” szó az idősebb **Plinius** *Historia Naturalis*-ának harmincötödik fejezetére utal, ahol **Butadés** fazekasmester lányáról esik szó, aki a háborúba, és talán a halálba induló szerelmének fáklya-fénynél falra vetülő árnyékát rajzolta körül, hogy majd földidézhesse kedvesét a távollétében is. A kiállítás címe is erre az árnyékra utal. Azt hangsúlyozza, hogy a tárlat El Kazovszkij alakját és művészetét a maga eleveenségében és nem a múlt lezárt részeként akarja megidézni.

A rendezés nem határoz meg bejárési útvonalat, inkább arra ösztönöz, hogy a labirintusszerűen berendezett térben járva idézzük fel, ismerjünk rá El Kazovszkij művészetének sokszínűségére, összetett karakterére. Az utolsó termekben pedig személyes életének dokumentumaival, tárgyaival találkozhatunk.

A tárlat kezdete a vörösmárvány múzeumi szárny alsó szintjén rekonstruált *Dzsapanoptikumok* (1977–2001) gigantikus monumentumai, a nagy műcsarnoki performansz teljes díszlete és egy óriási, fekete vándorállat-szobor. Feljebb, a vetítőben láthatjuk is **Éry Kovács András** filmjét, amely a 2001-es Merlin Színház-i performanszról készült. Látjuk a historikus jelmezbe öltöztetett szereplők félig élőképszerű, félig színpadi előadását klasszikus irodalmi és zenei aláfestéssel. Androgün figurák, rizsporos parókás rokokó dámák, túllruhás balerinák,

erotikus maszkok, neccharisnyák, tollak jelenítik meg El Kazovszkij világának széttartó, mégis egységessé összeálló elemeit a görög mitológiától, a 18. századi libertinizmustól az undergroundon át a punkig és a campig.

A performanszok megjelenítik élet- és művészetfelfogásának lázadó, szenvedő és egyúttal kegyetlen arcát, az áldozattá kényszerítés és az áldozattá válás léthelyzeteit. Az előadásokon ő is szerepelt, leggyakrabban tigrismaszkos jelmezében irányította a szereplőket, akiket pusztán testekként kezelt, hiszen a performansz kegyetlen játék, amely az eltárgyasítás, az életre keltés és

a fétissé változtatás örökös körforgásáról szól. Ebbe a körforgásba torkollik El Kazovszkij értelmezésében minden vágy az emberi kapcsolatok teljessége iránt.

"A Dzsán-panoptikum egy általam alapított ünnep volt, ünnepi játék, egy konkrét esemény emlékére és rituális megünneplésére. Olyan, mint az isteneknek szóló áldozatbemutató" - nyilatkozott performanszáról El Kazovszkij. Hogy mit ünnepelt a művész? Dzsán, a szerelmét, világának, mítoszának középpontját, és a vágy beteljesülésének filozófiai lehetetlenségét.

A kiállítás további részeinek kiindulópontja az a szoba, amely egyfajta szentély Dzsán számára (2. *Az ősesemény*). A teremben hangsúlyosan szerepel egy 1975-ös dátum. Ekkor találkozott a festőnő a tizenkilenc éves török-magyar fiatalemberrel, Dzsánnal, vagyis **Can Togay**-jal, akibe beleszeretett. Az időközben sokoldalú művésszé (elismert filmrendező, forgatókönyvíró, költő) vált férfit a kiállítás apropóján kifaggatták a Kazovszkijjal való kapcsolatáról. Vallomása e helyiségben tekinthető meg.

El Kazovszkij 1975. január 15-én találkozott **Can Togay Jánossal**. Csupán pár napig voltak együtt, El Kazovszkij azonban kozmikussá, mitikussá növesztette ezt az érzést. A festőnő ekkor még főiskolás volt, **Can Togay** pedig 19 éves.

Az életrajzi elemekkel berendezett terek közül fontos, és a Dzsán mítoszhoz kapcsolódik a „görög testek terme” is, ahol egy ókori görög torzó római másolatával találkozhatunk (El Kazovszkij művészettörténész édesanyja révén gyerekkorától rajongott a görög szobrászatért), és mintegy erre rímelve egy gipsznyomat és pár aktfotó látható itt egy kendővel betekert fejű fiatal férfiról. Nála az élő ember és a gyönyörű tárgyak egymásba átalakuló jelenségek. El Kazovszkij pedig olyan kétarcú Pygmalion, aki hol tárgyiasítja az eleven embereket, hol életre kelti a szoborszerűvé

változtatott testeket. A Dzsan panoptikumok előadásain is így tesz: tárggyá, biodíszletté fokozza le a szereplőket, hogy majd később fétissé emelje őket.

EK: Szerintem a képekhez nem jutunk közelebb az alkotó megismerése által. De egy emberi karakter megismerésében új szempontokhoz juthatunk. Először azt kell megemlítenem, hogy mi az, ami engem meghatároz, illetve meghatározott a kezdet kezdetén. Az esetem eléggé különleges, sok szempontból arra épül az életem, amivel együtt születtem, arra a tényre, hogy transzszexuális vagyok. Mégpedig abból a fajtából, ami egyáltalán nem látszik. (...) Az én helyzetem más, mert egy számomra furcsa "női" testben élő férfi vagyok, s hogy a dolog még bonyolultabb legyen, olyan homoszexuális férfiember vagyok, aki számára a vonzerőt a nagyon lányos, fiatal fiúk jelentik, akiket én tulajdonképpen nőknek látok, és mint nőket szeretem.

El Kazovszkij kéréseivel tabudöntései nem csupán a 70-es évek Magyarországnak politikai kényszerekkel életben tartott korlátait kezdték ki, hanem szinkronban voltak a korszak lázadásainak új utakat kereső irányzataival. Ekkorra ledőlnek a magas kultúra és a popkultúra határai, az elefántcsont-torony és a csatorna lázadói találkoznak a kiüresedett értékek tagadásában, Pygmalion találkozik a Sex Pistols-szal, **Sid Viciousszel**, a punkkal és a campel. El identitásválasztása is ezt a korlátatlanságot vállalja. Ezeknek a kulturális és életformabeli találkozásoknak a dokumentumait a kiállítás végén ismerhetjük meg.

EK: Nem érdekelnek festészeti problémák. Ebből a szempontból nem vagyok "normális" festő. Persze nagyon erősen hat rám a szín, a látvány, de a szöveg, a szó valószínűleg többet jelent. Verbális eredetűek a képeim is, mondatokból vagy szavakból születnek, s a szín az, ami elemi módon, tulajdonképpen öntudatlanul kerül bele.

Színvilága a fauve-okéval és az expresszionistákéval rokon, a kompozíció gyakran a Neue Sachlichkeitre hajaz, míg a szimbólumvilága a szürrealistáké, de nem az automatikus írás képi változatát keresőké, inkább **Chiricchóé**, illetve a mítoszokban gondolkodó mexikóiaké, mint **Remedios Varo** vagy **Leonora Carrington**, vagy a színpadon **Jodorowsky** performanszainak látványvilága. És természetesen **Vajda Lajostól** **Bálint Endrén** át **Ország Liliig** számos, a szürrealizmushoz is köthető magyar festő világa.

Jodorkowsky: A Szenthegy (1973)

Alejandro Jodorowsky és Leonora Carrington: Penelopé (performansz, Mexico City 1957)

Remedios Varo: Oozlum madár

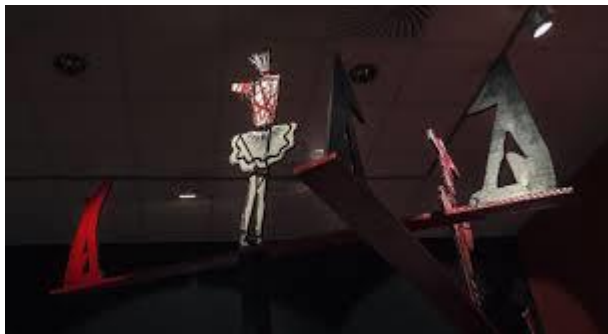

Kentaur torony

Bár kétségtelen, hogy El Kazovszkij alakzatai, figurái is mitikusak, filozofikusak, szimbólumsorokat alkotnak, a festészet nyelve nem a boschi nyelv rokona, sokkal közelebb áll egy poszt-nonfiguratív festészet látásmódjához.

Művei közül talán a legizgalmasabbak az objektok, a megkötözött vándorállat-reliefek, önszimbólumok, sorsszimbólumok, minióltárok, doboz-objektek, az összegyűjtött plüssfigurák vagy a **Vajda Lajos**-művekre épülő képregényszerű kollázsok, amely a dada szemléletének és kulcsfogalmainak, az objektnek, a talált tárgynak az átértelmezése egy saját mítosz megteremtésének közegében.

a

A tárlat egyik kuriózuma a „white cube”, amely a művész néhány képét hagyományos elrendezésű és megvilágítású tárlati környezetben mutatja be. A látogatók tesztelhetik, hogy a művek miként érvényesülnek ebben a közegben. Ennek éppen az ellentétét jelenti a képek ikonosztáz-szerű egymás mellé rendezése, ahol a motívumok variációi egymásra rímelve hoznak létre új jelentéssíkokat.

Utolsó képein új motívumvilágot, új szimbólumokat láthatunk. A „téli utazás” darabjain gyakran feltűnik a hajó és a mérleg, amelyeket a halálra készülődés hívott elő.

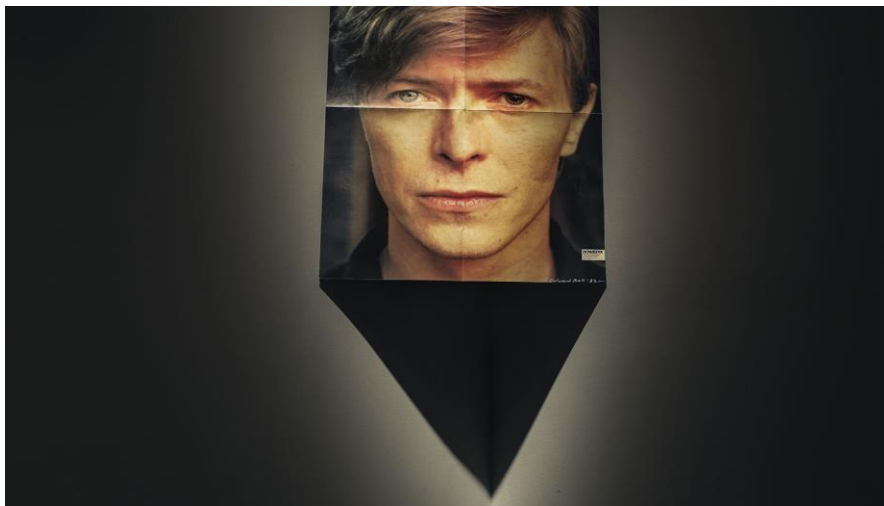

Ikonosztáz és a Téli utazás képei

Lezárásként a kiállítás bemutat egy **punk-camp-szubkultúra tárgyegyüttest**, ahol a tárlat rendezői felvonultatják El Kazovszkij személyes tárgyait, felidézik azt a kulturális közeget, amelyben a művész otthon érezte magát. Párducpettyes bundára húzott farmermellény, punk lemezek, underground költők, kitűzőkkel kidekorált, felhajtott ingujjú zakók, szegekkel kivert övek, bakancsok, a *Sex Pistols* basszusgitárosa, **Sid Vicious** poszterei, kitűzői láthatók itt.

A **David Bowie** iránt érzett rajongása külön szeparét kapott, de van mozi szoba is, ahol a kedvencei, **Derek Jarman** és **Fassbinder** filmjeiből vetítenek részleteket.

Ennek a világnak a hazai szereplői közül El Kazovszkij többekkel kapcsolatban volt, így **Király Tamás** *New Art Studio* punk butikjában is gyakran megfordult. Az ő egyedi kitűzőit hordta, ruháit bemutatta. Fellépett a *Fölöspéldány* költőinek-íróinak prózakoncertjein.

Fölöspéldány tagjai: Bernáth(y) Sándor, El Kazovszkij, Györe Balázs, Kemenczky Judit,
Kőbányai János, Temesi Ferenc, Szilágyi Ákos, Szkárosi Endre

Az orosz hátszoba a szülei és nagyszülei világát idézi fel. Apja Fehéroroszországból, anyja Nyugat-Szibériából származott. Apja fizikusprofesszor, anyja művészettörténész. Anyja második férje magyar volt. El Leningrádban született, majd Nyugat-Szibériában élt, és 16 éves korában költözött Magyarországra. Kétnyelvű volt. A verseit oroszul írta, amelyek magyar fordításban is megjelentek.

